

WAT HOUDT STAND IN DE TIJD?
Geestelijke oefeningen van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding
Rimini, 12 april 2019

Aantekeningen van de Inleiding door Julián Carrón

Misschien zijn we nooit eerder hier gekomen met een zó sterk bewustzijn dat wij niet in staat zijn om de mooie dingen die ons in het leven overkomen te laten voortduren. En misschien zijn we ons er nooit eerder zó bewust van geweest dat we iemand nodig hebben die stand houdt in de tijd met zijn antwoord op onze grenzenloze behoefte aan echt voortduren.

Richten we ons daarom vragend tot de Geest, de enige die in staat is om stand te houden en te antwoorden op heel het verlangen naar volheid waaruit wij bestaan.

Kom Schepper Geest

Ik begin met het voorlezen van de boodschap die de Heilige Vader ons gestuurd heeft: ‘Bij gelegenheid van de cursus Geestelijke oefeningen die de leden van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding samenbrengt in Rimini, dit jaar met het betekenisvolle thema ‘Wat houdt stand in de tijd?’, richt de Heilige Vader tot u zijn hartelijke groet en hoopt hij dat de gedachtenis aan het offer van Christus en Zijn menswording in de geschiedenis de concrete hulp mogen zijn die God de Vader geeft om elke tegenstand en met name de middelmatigheid van deze tijd het hoofd te bieden. Terwijl Paus Franciscus u uitnodigt om de tekens der tijden te onderzoeken en in de vele geschiedenissen van heiligheid de gelegenheid te herkennen voor de bouw van Zijn verblijf in de wereld, zendt hij u van harte, op voorspraak van de Maagd Maria, de gevraagde apostolische zegen, die hij graag uitstrekt tot alle aanwezigen, hun familieleden en de hele beweging. Pietro kardinaal Parolin, Staatssecretaris van Zijne Heiligheid’.

1. Een vraag die niet meer uitgewist kan worden

Ik ben blij verrast door de interesse die de vraag die we tot titel gemaakt hebben van deze dagen, heeft weten op te wekken: ‘Wat houdt stand in de tijd?’ Je ziet het aan het aantal bijdragen die jullie ingestuurd hebben: tweeduizend. Ik ben jullie echt dankbaar voor de hulp die jullie me geven voor onze gemeenschappelijke weg. Het is reeds gebeurd met de studenten: ook hun heeft deze vraag een schok gegeven. Maar voor ons volwassenen heeft de kwestie een nog grotere draagwijdte, omdat we meer tijd en meer geschiedenis achter ons hebben en dus over meer gegevens beschikken voor een antwoord. Daarom hebben we besloten dezelfde vraag tot centrum te maken van de Geestelijke oefeningen van de Fraterniteit, zodat ook wij dezelfde verificatie kunnen doen.

Velen van jullie heeft deze vraag verrast. Allereerst heeft ze dankbaarheid opgewekt. ‘Ik voel een immense dankbaarheid’, schrijft iemand. En iemand anders: ‘Laat me je bedanken voor deze vraag, die je met elk van ons hebt willen delen. Ze heeft ons weer het bewustzijn gegeven dat ieder een stuk van dat charisma is dat in ons leven is ‘ingeslagen’ en dat ons hier en nu jouw vraag serieus laat nemen’. En nog iemand anders: ‘Met enorme dankbaarheid verwacht ik de aanstaande Geestelijke oefeningen. Al is mijn hart dikwijls ook moe, het is vol verwachting. Wat het verwacht? Hem opnieuw te horen spreken, want niets vervult zozeer mijn hart en niets daagt zozeer mijn rede uit, dat wil zeggen niets verheft zozeer mijn menselijkheid! Wat een genade is mij overkomen!’

De in zovelen van jullie opgewekte interesse laat zien dat de gestelde vraag niet aangevoeld is als abstract, maar als existentieel; dat ze in ons een open zenuw geraakt heeft, een cruciale kwestie van ons leven onderschept heeft, van waaruit geen ontsnappen mogelijk is. De getoonde interesse laat zien hoe dringend we de behoefte voelen aan iets dat blijft. En dit is nog verbazingwekkender omdat we leven in een vloeibare samenleving en er dus aan gewend zouden moeten zijn dat niets beklijft. Inderdaad onthult een blik op onze situatie, op de levensstijl van velen van ons – zowel jongeren als volwassenen – een labiliteit, een wispelturigheid, een voortdurende dans van tegenstrijdige waarnemingen. Dikwijls zijn we ten prooi aan een draaikolk van affecties, van gevoelens, waarin alles meestal even haastig opgebouwd als weer afgebroken wordt; bijgevolg staan we gemakkelijk bloot aan teleurstelling. Niets lijkt het te houden, de tijd verslindt alles, holt alles uit; wat gisteren gebeurd is, verliest vandaag zijn greep op ons, zijn aantrekkingskracht.

Gaber zei het al in zijn lied *Illogica allegria [Onlogische vreugde]*: ‘Ik weet van de wereld en ook van de rest / ik weet dat alles in duigen gaat’.¹ Het weerklinkt in Vasco Rossi: ‘Niets duurt voort, niets beklift / En dat weet jij’.²

Maar als niets beklift, waarom stellen we ons dan niet tevreden, waarom proberen we dan – daarentegen – onze dringende behoefte te temmen of te verdoven met medicijnen, zoals Houellebecq de hoofdpersoon van zijn laatste roman laat doen? Serotonine, schrijft hij, ‘is een wit, ovaal, deelbaar tabletje. Het scheidt, noch transformeert; het interpreteert; wat onontkoombaar was, maakt het toevallig. Het geeft een nieuwe interpretatie van het leven – minder rijk, kunstmatiger en getekend door een zekere rigiditeit. Het verschaft geen enkele vorm van geluk, niet eens van echte verlichting, de werking ervan is van een andere orde: door het leven in een reeks formaliteiten te veranderen biedt het de kans om vals te spelen. Daardoor helpt het mensen te leven, of in elk geval niet dood te gaan – gedurende een bepaalde tijd. Toch dringt de dood zich ten slotte op, het moleculaire pantser begint te barsten, het ontbindingsproces begint zijn loop’.³

De vraag die in deze Geestelijke oefeningen weerklinkt, kan niet onderdrukt worden, komt steeds weer terug in haar absolute onvermijdelijkheid. ‘Dit drama [van het leven] [...] is – al kan het behandeld worden als spel en door allerlei soorten sceptici en gelukkige onwetenden licht opgevat worden – het *enige*. En je kunt het niet ontvluchten zonder tegelijkertijd het leven te verlaten. Kortom, het drama is ernstig; en ons leven is geen farce, om de eenvoudige reden dat het uniek is, en je je eigen deel erin niet kunt veranderen: je kunt het enkel afwijzen’.⁴

2. De vraag serieus nemen is het eerste gebaar van vriendschap

Het eerste gebaar van vriendschap jegens jezelf en onder ons is deze vraag niet te censureren, is haar serieus te nemen. Het eerste gebaar van vriendschap van een ziek iemand voor zichzelf is zijn eigen ziekte serieus te nemen. Het is simpel. En als je een vriend hebt die ziek is, dan is je eerste gebaar van vriendschap voor hem, hem te vragen zichzelf in acht te nemen. Het tegenovergestelde is je te laten gaan; het wijst op een gebrek aan affectie voor jezelf.

Daarom waarschuwt don Giussani ons op de allereerste bladzijde van *Alla ricerca del volto umano [Op zoek naar het gezicht van de mens]*: ‘De grootste hindernis voor onze menselijke weg is de verwaarlozing van het ik’. Het eerste punt van een menselijke weg is dus het ‘tegendeel van dergelijke verwaarlozing’, dus een ‘belangstelling voor het eigen ik’, voor je eigen persoon. Een belangstelling die vanzelfsprekend zou kunnen lijken, ‘terwijl ze dat geenszins is’: we hoeven maar te kijken naar ons gewone gedrag om te zien ‘wat een enorme scheuren van leegte het dagelijks weefsel van ons bewustzijn vertoont en wat een afwezigheid van gedachten’.⁵

De eerste voorwaarde waaraan Giussani ons herinnert is dus genegenheid te hebben voor onszelf, als eerste gebaar van vriendschap voor onszelf. ‘Als deze [...] genegenheid voor het menselijke – geen genegenheid voor het menselijke als esthetisch object, poëtisch beschouwd en behandeld, maar menselijke genegenheid als gehechtheid aan jezelf vol waardering en compassie, vol medelijden, als het ware een stukje van die genegenheid en gehechtheid die je moeder voor je had, vooral toen je klein was (maar ook nu je groot bent) – als we niet een beetje daarvan in ons hebben, voor onszelf, dan is het alsof ons bouwterrein ontbreekt’.⁶

Daarom is ‘de eerste voorwaarde voor [...] de beweging om zich te verwezenlijken [...] als gebeurtenis [...], juist dit gevoel voor het eigen menszijn: de ‘genegenheid voor zichzelf’.⁷ ‘Hier is het begin, het allereerste begin’, schrijft Etty Hillesum: ‘het ernstig nemen van zich zelf [...]. En dit is ook het werk, dat men aan medemensen verrichten kan: ze steeds weer terug te drijven naar zichzelf, ze op te vangen en tegen te houden op hun vlucht voor zich zelf en ze dan aan de hand te nemen en terug te voeren naar de eigen bronnen’.⁸

Alleen wie de vraag zelf niet censureert, vanwege een ervaren genegenheid voor zichzelf, kan haar aan anderen stellen. Daarom is een ware vriend iemand die de vraag stelt, zoals Giussani ze ons gesteld heeft: ‘Wat

¹ ‘L’*illogica allegria*’, tekst: A. Luporini; muziek: G. Gaber, 1981-1982, © Curci.

² ‘*Dannate nuvole [Vervloekte wolken]*’, tekst en muziek: V. Rossi, 1994, © Emi.

³ M. Houellebecq, *Serotonine* (vert. M. de Haan), De Arbeiderspers: Amsterdam/Antwerpen 2019, p. 302.

⁴ D. de Rougemont, *La persona e l’amore [De persoon en de liefde]*, Morcelliana: Brescia 2018, p. 57.

⁵ L. Giussani, *Alla ricerca del volto umano*, Rizzoli: Milaan 1995, p. 9.

⁶ L. Giussani, *Uomini senza patria [Mensen zonder vaderland] (1982-1983)*, Bur: Milaan 2008, p. 291.

⁷ *Ibid.*, p. 294.

⁸ E. Hillesum, *Dagboeken*, maandagavond 8 juni 1942, in: *De nagelaten geschriften van Etty Hillesum (1941-1943)*, Balans: Amsterdam 2002⁴, p. 418.

houdt stand in de tijd?’⁹ Het is een vraag die ons ertoe dwingt onszelf te zijn en die ons niet toestaat weg te glijden in het niets. Velen van jullie hebben me dat geschreven. Ik lees maar een paar van jullie bijdragen: ‘Dank je wel dat je me met de vraag ‘Wat houdt stand in de tijd?’ wakker gemaakt hebt uit mijn sluimer’. ‘Ik bedacht me dat de vraag die je gesteld hebt echt een vraag voor mij kon zijn en niet ‘zomaar een vraag’ waarop ‘heus wel iemand’ zal antwoorden’. ‘Dank je wel voor deze vraag die me ‘achtervolgt’ sinds ik haar gelezen heb en me geen rust laat. Echt bedankt voor hoe je onze vrijheid provoceert en ons uitnodigt om tot de bodem te gaan, ieder van zijn eigen omstandigheden’. ‘Allereerst wil je ik zeggen dat deze oproep mijn dagen beheerst heeft: als een diepgaand gezelschap, vanaf het moment dat ik ’s ochtends mijn ogen open tot wanneer ik ze ’s avonds weer sluit’.

Het gaat om een vraag die uiteindelijk onvermijdelijk is. Er hoeft maar een eind te komen aan de ervaring die iemand beleeft met een vriend of een geliefde of ze komt naar boven, al kan ze ook geformuleerd worden met een sceptisch accent: nou ja, als zelfs deze vriendschap of deze liefde instort, wat houdt dan nog wel stand?

Het verschijnsel wordt beschreven in een lied van Guccini, *Farewell*. Het gaat over een liefdesgeschiedenis die ten einde komt: ‘Toen was het gemakkelijk om te leven, elk uur’, ‘we dachten de geheime sleutel gevonden te hebben / van de wereld’, ‘elkaar weerzien was als opnieuw geboren worden. / Maar elke geschiedenis dezelfde illusie, haar conclusie / en onze zonde was dat we dachten dat een normale geschiedenis bijzonder was’, ‘de tijd verslijt ons en vermorzelt ons’.¹⁰

Het is een ervaring die ook terugkomt in enkele van jullie bijdragen; bijvoorbeeld deze: ‘De leeftijd heeft me harder gemaakt, ik neem een verdedigende houding aan tegenover wat er gebeurt, om er niet de pijn van te voelen. De waarheid is dat de tijd alles verteert; hij is een meedogenloze zeef waar alles doorheen glijdt wat niet meer goed is, en ik ben er erg bang voor te moeten ontdekken dat er niet genoeg bewaard is gebleven: dus probeer ik lagen van vergetelheid aan te leggen, poog ik te bedekken, te verwarren, zie ik er zelfs vanaf te genieten van het goede, om te voorkomen dat er ontroostbare pijn aan de oppervlakte komt en er zich draaikolken openen die ik niet meer kan sluiten. In mij overheerst een soort slapheid, ik verschans me in rituelen en gewoonten, zoals oude mensen doen, zodat hele delen van mijn leven zorgvuldig buiten beschouwing blijven. Ook mijn ervaring in de beweging is uiteindelijk een ‘oude tante’ geworden aan wie ik gehecht ben; ze lijkt helaas op het dekontje van Linus, op een roesmiddel dat mettertijd tot gewenning leidt en steeds minder goed werkt. Ik weet goed dat de kwestie is, dat hoe meer ik de controle probeer te houden, hoe meer ik voor mezelf houd, des te minder er bewaard blijft, des te minder er verrijst. Ik weet dat ik moet leren om juist te offeren wat het meest pijn doet, wat ik niet kan repareren en hooguit kan verstoppen, als stof onder het tapijt’.

Het is dezelfde bittere conclusie waar het poëtische genie van Baudelaire bij uitkomt: ‘Mijn jonge jaren waren zware onweersvlagen / Slechts hier en daar doorregen met wat zonneschijn; / Het noodweer heeft met zulk verwoesten toegeslagen / Dat rode vruchten in mijn gaarde zeldzaam zijn. / Daar ben ik dan geraakt aan ’t najaar van mijn denken / En zonder hark of spade komt het werk niet af / Van grond hergaren na dit tomeloos doordrenken / Dat gaten heeft geslagen diep zoals het graf. / En wie weet of de nieuwe bloemen van mijn dromen / In deze bodem, schraal als oeverzand langs stromen, / Mystieke voeding vinden die hun krachten schraagt? / - O droefheid! Droefenis! De tijd verteert het leven / En deze zwarte Vijand die ons hart doorknaagt / Wint groei en sterkte uit het bloed dat wij hem geven!’¹¹

Het is de vrees dat uiteindelijk alles tot niets wordt, dat alles bedrog en schijn is, zoals Montale zegt: ‘Op een ochtend misschien, wandelend in een droge, kristallen lucht, / zal ik mij omdraaien en het wonder zien gebeuren: / het niets in mijn rug, de leegte achter mij, / met de angst van een dronkaard’.¹²

Als we eenmaal het probleem van Guccini, Baudelaire of Montale aanvoeld hebben, is er geen weg terug, want zij laten ons de dringende behoefte van het leven zien: met hun scepticisme of nihilisme dwingen ze ons nog meer onze vraag serieus te nemen. Anders wordt ons leven wanhopig. Zoals Houellebecq beschrijft: ‘Verstoken van verlangens en redenen om te leven [...] hield ik de wanhoop nu op een acceptabel niveau, ook als je wanhopig bent kun je leven, zo leven de meeste mensen zelfs, af en toe vragen ze zich even af of ze zich een teugje geluk mogen gunnen, [...] om er vervolgens een ontkennend antwoord op te geven. Toch houden ze vol, en dat is een aandoenlijk schouwspel’.¹³

⁹ Vgl. J. Carrón, L. Giussani, *Wat leeft is iets aanwezig. Dag van de opening van het jaar van de volwassenen en studenten van Gemeenschap en Bevrijding*, Mediolanum Forum, Assago (Milaan), 29 september 2018, p. 2.

¹⁰ ‘Farewell’, tekst en muziek: F. Guccini, 1993, © Emi-BMG.

¹¹ C. Baudelaire, ‘De vijand’, in: Id., *De bloemen van het kwaad* (vert. P. Hoosemans), Van Oorschot: Amsterdam 2016, p. 128.

¹² E. Montale, ‘Forse un mattino andando in un’aria di vetro’, cit. in: L. Giussani, *Het religieuze zintuig*, Betsaida: ‘s-Hertogenbosch 2017, p. 125.

¹³ M. Houellebecq, *Serotonine*, op. cit., p. 203.

Maar vriend is wie de vraag niet enkel stelt, maar ook niet terugschrikt voor haar reikwijdte, niet poogt te ontsnappen en afleiding te zoeken; dus wie niet enkel de vraag stelt, maar haar ook serieus neemt. Hiervoor zijn we naar de Geestelijke oefeningen gekomen: om geholpen te worden in de waarheid te leven, zonder een andere kant op te hoeven kijken omdat alles ons bang maakt, uit angst voor het niets.

‘Wie ondersteunt mijn moeite en mijn eenzaamheid?’, vraagt één van jullie, ‘wie begeleidt mij in een moeilijke keuze? Hoe kan het ogenblik dat ik beleef, gered worden? Na dertig jaar door de gave van het geloof verrijkte ervaringen beginnen alle partiële doelen die ik me gesteld heb en nog stel (enkele ervan heb ik ook bereikt) onverbiddelijk plaats te maken voor het feit dat ik me deze vraag stel. Welnu, voor minder dan deze vraag [zonder deze vraag serieus te nemen] heb ik geen zin meer om zelfs nog maar een vinger te verroeren. Noch in mijn gezin, noch op mijn werk, noch met mijn vrienden, en nog minder met onbekenden’.

3. De verwachting

Door hier te komen, willen we elkaar ondersteunen in het gevecht dat ieder van ons moet leveren tussen het niets meer verwachten en het niet kunnen ophouden bezig te gaan met dat verlangen om gelukkig te zijn, waarvan we gemaakt zijn, met het verlangen dus naar een geluk dat beklijft, dat niet na een dag of een seizoen uiteenvalt.

Hoe pijnlijk en hoe wijdverbreid is het drama van wie meent dat er geen antwoord is op de menselijke vraag, maar haar ook niet kan uitwissen. Dat wordt beschreven door Tolstoj: ‘De mens kijkt om zich heen en zoekt antwoorden op zijn vraag, maar vindt ze niet. Om zich heen treft hij doctrines die antwoorden geven op vragen die hij zich helemaal niet stelt; maar een antwoord op die vraag die hij zich stelt, is er niet [...]. En [...] hij blijft alleen, tegenover een ganse wereld, met die verschrikkelijke vragen van hem, die zijn ziel verscheuren’.¹⁴ Alleen.

Soms ontwaren we zelfs in vijanden de vrees voor bepaalde vragen, zoals iemand mij schrijft: ‘Ondanks alles wat ik beleefd, gehoord en gezien heb, zoek ik op dit moment dat je me de vraag stelt, afleiding om niet te hoeven wanhopen, want het gewicht van de vraag is te groot, vooral de angst dat de dingen niet eeuwig zijn, dat ze me ontvluchten; dat de tijd voorbijgaat en er niets is dat blijft. Wanneer ik deze vragen stel aan mijn vrienden, voel ik me als een marsmannetje, als iemand die ‘een obsessie heeft voor de zin van het leven en bang is voor de dood’; dan trek ik me terug, terug in mezelf; het lijkt erop dat niets stand houdt in de tijd’.

Maar juist deze vraag, die de ziel verscheurt, brengt Borges ertoe zonder ophouden te zoeken naar wat erop kan antwoorden: ‘Ik zie het niet maar ik zal het blijven zoeken / tot de laatste dag van mijn schreden op aarde’;¹⁵ want alleen zo kan hij recht doen, trouw blijven aan zichzelf.

Soms kan het zelfs op waanzin lijken je die vraag te stellen. Maar de dringende behoefte waarover we het hebben is zó constitutief voor ons dat, wat het zogenaamde gezonde verstand ook mag zeggen, wie eerlijk is zich er uiteindelijk niet aan kan onttrekken. Daarom komt Camus in opstand en bevestigt hij, schreeuwt hij de waarheid uit van deze onvermijdelijke behoefte, door de stem van zijn Caligula: ‘Maar ik ben niet gek. Sterker nog, ik ben nog nooit zo lucide geweest. Ik heb gewoon een onverwachte dorst naar het onmogelijke gevoeld [...]. De dingen zoals ze zijn, lijken me geenszins rustgevend. [...] Deze wereld, zoals ze gemaakt is, is onverdraaglijk. Daarom heb ik de maan nodig, of het geluk, of de onsterfelijkheid: laten we zeggen iets waanzinnigs, zolang het maar niet van deze wereld is’.¹⁶

De moeilijkheid om een antwoord te vinden brengt ons ertoe ons af te vragen of wat we zoeken geen droom is. De Spaanse dichter Antonio Machado durft niet alleen deze vraag ernstig te stellen, maar geeft ook de voorwaarde aan om de tekens te onderscheppen van een eventueel antwoord – mocht dat komen: een wakker hart, dat kijkt en luistert. Hij schrijft: ‘Is mijn hart in slaap gevallen? / Bijenkorven van mijn dromen, / werken jullie niet meer? Staat het kruitmagazijn / van mijn denken nu droog, / zijn de perskuipen leeg / en vol schaduw? / Nee, mijn hart mag niet slapen. / Mijn hart is wakker, het is wakker. / Het slaapt niet en droomt niet, maar kijkt, / met zijn heldere ogen wijd open, / naar tekens in de verte en luistert / aan de oever van de grote stilte’.¹⁷

Wanneer we het leven serieus nemen, voert het ons daarheen, naar de oever van de grote stilte, ofwel van het Mysterie; het enige wat we kunnen doen is met grote, heldere, open ogen tegenover dat Mysterie staan en er een of ander teken van verwachten; en aandachtig luisteren naar één of andere aanwijzing ervan. Enkel wie deze oorspronkelijke, open houding heeft, merkt – wanneer het gebeurt – het binnenbreken op van een

¹⁴ L. Tolstoj, *Sulla vita [Over het leven]*, Feltrinelli: Milaan 2018, p. 78.

¹⁵ J.L. Borges, ‘Christus aan het kruis’, in: Id., *De gezworenen* (vert. R. Lemm), Aspekt: Soesterberg 2016.

¹⁶ A. Camus, ‘Caligola’, acte I, scène IV, in Id., *Opere [Werken]*, Bompiani: Milaan 1973, p. 664.

¹⁷ A. Machado, ‘S’è addormentato il mio cuore?’, LX, *Solitudini [Eenzaamheden]* (1899-1907), in: Id., *Tutte le poesie e prose scelte [Alle gedichten en enkele prozateksten]*, Mondadori: Milaan 2010, p. 107.

antwoord op het verlangen van het hart, zal de tekens van zijn verschijnen herkennen. Zich de vraag stellen, toelaten dat zij uitbreekt, maakt ons aandachtig voor elke mogelijke kruimel van een antwoord, waar het ook te vinden mag zijn.

Een gedicht van Patrizio Barbaro drukt dit goed uit: ‘Het oog kijkt. [...] Het is het enige dat de schoonheid kan opmerken [...] je ziet de schoonheid omdat zij leeft en dus echt is. Beter gezegd: het kan gebeuren dat je haar ziet. [...] Het probleem is dat we ogen kunnen hebben en niet weten hoe te kijken, dat we niet kijken naar de dingen die gebeuren. [...] Gesloten ogen. Ogen die niet meer zien. Die niet meer nieuwsgierig zijn. Die niet meer verwachten dat er nog iets kan gebeuren. Misschien omdat ze niet geloven dat de schoonheid bestaat. Maar in de woestijn van onze straten gaat Zij voorbij, de eindige grens doorbrekend en onze ogen vullend met een oneindig verlangen’.¹⁸

4. Iets onvoorziens

De schoonheid gaat voorbij, gebeurt, zonder onze toestemming te vragen, elk scepticisme, elk nihilisme uitdagend. En als iemand aandachtig is, kan hij haar onderscheppen. Al wat dus van ons gevraagd wordt, is zo aandachtig te zijn dat we haar kunnen betrappen als zij langskomt. Want ‘de mens wordt niet groot door scrupules’, schrijft Camus in zijn *Dagboeken*. ‘Zijn grootheid komt, zo God het wil, als een mooie dag’.¹⁹

Heel ons leven staat op het spel in het betrappen van het moment dat de schoonheid voor onze ogen voorbijgaat. Hoe merk ik dat ik haar betrapt heb? Aan het feit dat ze plotseling mijn ogen wijd opent en het verlangen van mijn hart opwekt.

Maar wat voor schoonheid is het hardst nodig? Die van het gebeuren van een voorkeur, van de ultieme voorkeur die wij allen verwachten te ervaren. Want de voorkeur is de methode van elke opwekking, van elke verlossing, van elk voortbrengen van het menselijke, van het ik.

Iemand van jullie vertelt: ‘Een jaar geleden hebben we een jonge lerares aangenomen op onze basisschool. Zij beleeft dezelfde toestand van verwarring als veel jongeren, met name de angst die voortkomt uit het feit nooit opgewassen te zijn tegen de omstandigheden. Gisteren is ze bij me gekomen en heeft me verteld dat het sinds ze op deze school werkt, slechter met haar gaat dan ervoor, omdat er veel vragen bij haar opkomen en veel wonden opengaan. Ik heb haar toen gezegd dat ze het beste moment van haar leven beleeft, dat de vragen en de wonden opengaan tegenover iets wat ons in zekere mate al een hoop biedt. Ze antwoordde me ‘nee’, de wonden zijn erg pijnlijk, en eerst had ze een harnas, terwijl nu op deze school dat harnas stuk gegaan is. Toen heeft ze mij haar levensverhaal verteld, alles wat ze heeft moeten doormaken. Daarna is ze voor een korte periode naar de Newmanschool gegaan, waar ze ook twee dagen gewerkt heeft. Eenmaal terug, zei ze me: ‘Op de Newmanschool is mij iets gebeurd. En ik weet niet precies wat. Maar de mensen hebben het gemerkt, want dat zeggen ze tegen me. Ze zeggen dat ik tevredener en rustiger ben. Ook vrienden en familieleden zeggen dat. En zelf zie ik ook dat mij iets gebeurd is. Maar wat? Zeg me niet dat het God is, want dat kan ik niet accepteren’. Ik heb haar gezegd dat ze niet wakker moet liggen van God, maar helemaal trouw moet blijven aan haar ervaring. Toen vroeg ze mij: ‘Waarom is mij dit gebeurd? Hier zijn veel mensen die niet geloven en aan wie niets gebeurd is. Misschien vanwege de behoefte die ik heb, vanwege de open wond die ik heb?’

Zo zien we dat de schoonheid die voorbijkomt in de woestijn van onze straten betrapt wordt door wie echt een behoefte heeft, door wie deze wond heeft, en deze zuiverheid.

Wat is het gemakkelijk de schoonheid te herkennen – dat wil zeggen de evidentie van een voorkeur die ons ik opwekt – wanneer ze gebeurt! Een uitgekozen worden laat ons onszelf worden. Zoals een gedicht van Pedro Salinas zegt: ‘Toen jij mij uitkoos / - het was de liefde die koos - / ben ik uit de grote anonimiteit gekomen / van iedereen, van het niets [wanneer het jij verschijnt, is het of het ons uit het niets tevoorschijn trekt] [...]. / Maar toen je ‘jij’ zei tegen mij / - tegen mij, ja, van allen, tegen mij - / rees ik hoger dan de sterren / of koralen [jij brengt me bij de sterren]. / En mijn vreugde / werd een slinger, bewogen / door jouw zijn, in jouw ritme. / Je gaf mij mezelf in handen, / door jou aan mij te geven. / Ik heb geleefd, ik leef. Tot wanneer? [...] / Ik zal weer een van de velen zijn / wanneer je niet meer de mijne bent’,²⁰ zó beslissend ben jij ervoor dat ik mezelf kan worden.

Dan wordt de grote kwestie die we vóór ons hebben, vrienden, de volgende: is er iets, is er in ons leven iets gebeurd dat zich onderscheidt van al het andere dat niet beklijft en zijn greep op ons verliest? ‘Dit’, zo schrijft Kierkegaard in zijn *Dagboek*, ‘is wat in het leven belangrijk is: éénmaal iets gezien, iets gehoord te hebben

¹⁸ P. Barbaro, ‘*Ah uno sguardo – dedicato a [Ach, een blik – opgedragen aan] Pasolini*], in: ‘Una domanda a cui non so rispondere [Een vraag waar ik het antwoord niet op weet]’, door F. Pierangeli, *30Giorni*, n. 11, 2000.

¹⁹ A. Camus, *Taccuini [Dagboeken]*, III, 1951-1959, Bompiani: Milaan 1992, p. 34.

²⁰ P. Salinas, *La voce a te dovuta [De jou verschuldigde stem]*, Einaudi: Turijn 1979, p. 195.

wat zó groot is, zó magnifiek, dat al het overige in vergelijking daarmee niets voorstelt en je, al zou je al het andere vergeten, dàt nooit meer zou kunnen vergeten'.²¹

Daarom gaat het erom te kijken naar alles wat ons overkomen is, om te zien of iets in staat gebleken is te beklijven, weerstand te bieden aan de uitholling die het voortgaan van de tijd realiseert. Is er ooit iets of iemand in ons leven gebeurd dat of die bewezen heeft stand te houden in de tijd? Is er iets geweest dat in staat is ons leven op duurzame wijze aan zich te binden? Dat is de grote kwestie waarmee ieder van ons zich moet confronteren, door te kijken naar zijn persoonlijke ervaring, als hij niet alles in het honderd wil zien lopen.

Dat 'iets' waarover we spreken noemt Montale 'iets onvoorziens'. 'Iets onvoorziens / is onze enige hoop'. Maar velen menen dat het 'dwaas is om dat tegen jezelf te zeggen',²² en soms denken wij dat ook.

Toch kan niemand verhinderen dat er iets nieuws voor onze ogen kan verschijnen – want er zijn meer dingen in de hemel en op aarde dan in welke filosofie van ons dan ook, volgens de formulering van de grote Shakespeare:²³ iets wat 'er niet kon zijn en hier is', zei Giussani in 1968, iets wat 'er niet [kon] zijn omdat we het nooit gedacht hadden, we het niet konden bedenken [en het ons zelfs niet konden voorstellen], en [het] is hier'.²⁴

Als we naar Rimini zijn gekomen, dan is dat omdat ons éénmaal, minstens eenmaal, dit 'onvoorziene' overkomen is, dat ons leven zozeer aan zich gebonden heeft dat het ons zelfs laat deelnemen aan een geste als deze. Als we hier gekomen zijn, dan is dat omdat we open staan voor de mogelijkheid nogmaals dat 'jij' te ontmoeten dat ons uit de anonimiteit heeft laten komen, dat eenieder van ons werkelijk zichzelf, uniek heeft laten worden. Velen van ons hebben de verwachting dat deze ontmoeting zich vernieuwt.

Minstens een keer, minstens op een bepaald moment is ons iets overkomen waar we heimwee naar hebben. Een van jullie beschrijft dat als volgt: 'Ik denk aan de vraag die je ons toegezonden hebt: 'Wat houdt stand in de tijd?' Een goede vraag! Situaties in het gezin die nooit veranderen, of liever, die langzaam een steeds diepere afgrond lijken te graven waar we op zeker moment in zullen storten. Relaties en structuren die zeker lijken te zijn, maar waar je uiteindelijk absoluut niet op lijkt te kunnen rekenen. En dat omdat niemand kan garanderen dat je iemand niet zó'n pijn zult doen dat verdere vergeving geweigerd wordt of dat, door het natuurlijke verloop van de dingen, ook de diepste vriendschappen vroeg of laat verwonden of teleurstellen of ons alleen laten. En er bestaat geen structuur die niet kapotgemaakt kan worden door het geweld van jezelf of van anderen, volgens een eigen ideaal van revolutie of rechtvaardigheid. Je baseren of je eigen menselijke energie of goedheid grenst overigens aan het belachelijke. Eerlijk gezegd, als ik soms naar mijn leven kijk, zie ik een immens graf. En de laatste tijd breng ik hele dagen door met dat gevoel. Even belachelijk lijkt het me om te zeggen: 'Ach, wat mooi, nu ga ik naar de Geestelijke oefeningen waar ik zal horen wat stand houdt in de tijd, en dan ga ik naar huis en zal alles anders zijn'. Maar waarom kom ik dan toch? Ik kom, denk ik, vanwege het enige wat ik – zo lijkt me – een constante kan noemen: de uiteindelijke, onverwoestbare aantrekking van iets dat in de beweging leeft en waarvan ik me niet kan losrukken. Ik kom om het enige te zoeken waarnaar ik werkelijk heimwee heb'.

Laten we daarom vragen, vrienden, dat ieder van ons, in welke situatie hij zich ook bevindt, opnieuw bereikt mag worden door de blik van de Heer, door die voorkeur die hem opnieuw geboren heeft laten worden, zodat hij mag ervaren hoe kostbaar zijn leven is en dat hij er niet toe veroordeeld is zich in het niets te zien wegglijden.

Vragen we dus nog een keer die ultieme voorkeur te mogen ervaren waar ons zijn op wacht: 'Jij bent kostbaar in mijn ogen';²⁵ jij, niet een ander, niet iemand anders dan jij; jij, nu, zoals je bent, niet wanneer je veranderd bent. Nu! Je bent er niet toe veroordeeld weg te glijden in het niets! Zo kostbaar ben je in Zijn ogen.

Het instrument voor het engagement dat we elkaar in deze dagen vragen, is de stilte. Laten we elkaar daarom helpen met onze ernst, allereerst door de stilte te respecteren. Want don Giussani zei: 'We brengen een hele dag of weinig meer samen door als een moment van grotere waarheid voor ons leven. We hebben veel offers gebracht, velen onder jullie ook grote offers, om te kunnen komen; laten we proberen er het grootst mogelijke voordeel uit te halen, laten we proberen er de vreugde uit te halen van een moment vol vertrouwde met de Heer, vollediger dan zelfs op de beste dagen van ons jaar. Het is een inzet [...] die we moeten verrichten, die

²¹ S. Kierkegaard, *Diario [Dagboek]. I (1834-1849)*, Morcelliana: Brescia 1962, p. 239.

²² E. Montale, 'Prima del viaggio [Vóór de reis]', v. 22-27, in: Id., *Tutte le poesie [Alle gedichten]*, Mondadori: Milaan 1990, p. 390.

²³ 'There are more things in heaven and Earth, Horatio, / Than are dreamt of in your philosophy' (W. Shakespeare, *Hamlet*, acte I, scène V).

²⁴ J. Carrón, L. Giussani, *Wat leeft is iets aanwezig...*, op. cit., p. 7.

²⁵ Jes 43,4.

een echt goed resultaat waarborgt [...]. Het instrument voor deze inzet is de stilte. [...] Want de stilte is geen niets, [...] het is een gebed, het is het bewustzijn tegenover God te staan, [...] het is een vraag'. Daarom kunnen we 'ook de boeken die ons voorgesteld worden, [...] in stilte kopen',²⁶ waardoor we elkaar ondersteunen. 'Vooral tijdens de verplaatsingen bevelen we de stilte aan; en absolute stilte moet betracht worden wanneer we de zaal binnengaan, waar de gedachtenis bevorderd wordt door de muziek die we horen of door de schilderijen die we zien; zo zullen we ons openstellen om te kijken, om te luisteren, om met ons verstand en met ons hart te luisteren naar wat God ons op enigerlei wijze zal voorstellen. Want wat we deze anderhalve dag samen doen is niets anders dan een aspect van het grote liefdevolle gebaar waarmee de Heer - hoe je het ook beseft - jouw [en mijn] leven duwt in de richting van die Bestemming die Hij is'.²⁷

De stilte is er dus voor om goed naar deze dingen te kunnen kijken (wanneer iemand een maagzweer heeft, lost hij die niet op door er geen acht op te slaan, dan draagt hij hem toch met zich mee; en het probleem niet serieus nemen maakt zijn leven enkel zwaarder, ondraaglijker).

We hebben de mogelijkheid om samen te zijn, om zonder angst naar alles te kijken, zoals de tollenaars die naar Jezus gingen omdat ze bij Hem zichzelf konden zijn, het niet nodig hadden een bepaald niveau te hebben, omhelsd werden zoals ze waren.

De stilte – laten we die ten minste één keer per jaar laten doordringen tot in ons beenmerg! –, het gebed, de liederen, de aanwijzingen die we elkaar geven, zijn geen formele richtlijnen, maar suggesties zodat we allemaal deze geste kunnen beleven met de ernst die het leven vergt.

We kunnen groots leven, vrienden, maar we moeten het willen.

²⁶ L. Giussani, *La convenienza umana della fede*, Bur: Milaan 2018, p. 211-213.

²⁷ L. Giussani, *Dare la vita per l'opera di un Altro [Je leven geven voor Andermans werk]*, Geestelijke oefeningen van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding, Rimini, 8-10 mei 1992, bijlage bij *CL-Litterae Communionis*, juni 1992, p. 5.